

Rode Lijvekensstraat. Foto: René De Hert

Biekorfstraat. Foto: L. Cocquyt

Filipinestraat. Foto: De Groot

Goudensterstraat. Foto: C. Adam

Peperstraat. Foto: Ro Berteloot

Lievenpoortstraat. Foto: L. Cocquyt

Kasteellaan. Foto: Ro Berteloot

Lange Boomgaardstraat. Foto: Fotoklas K. K.

COLLECTIE

MAARTEN SAVELS, collectiemedewerker, Amsab-ISG

Van Luizengevecht tot Paradijszak Het archief van WIARUG

De Werkgroep Industriële Archeologie van de Rijksuniversiteit Gent (WIARUG) werd opgericht op 8 december 1971. Ze is gegroeid uit het Seminarie voor Nieuwste Geschiedenis – vandaag de vakgroep Geschiedenis – van de toenmalige Rijksuniversiteit Gent (RUG). Het Seminarie was op zoek naar nieuwe onderwerpen en methodes voor onderzoek.¹ Onder impuls van professor Jan Dhondt (1915-1972) stelde het twee thema's als belangrijke aandachtspunten voor onderzoek: Gent als belangrijk centrum voor de textielindustrie en als bakermat en bastion van de arbeidersbeweging. Als nieuwe methodologie werd onder andere de industriële archeologie gekozen, in navolging van Groot-Brittannië. De industriële archeologie werd in de eerste plaats bedreven door historici, maar had een duidelijke multidisciplinaire inslag. Ook kunsthistorici, architecten, sociologen en anderen werden betrokken. De WIARUG fungeerde als speciale werkgroep binnen het Seminarie. Ze verkende het nieuwe werkveld en zorgde daarbinnen voor standpuntbepaling. Professor Herman Balthazar werd de voorzitter van de werkgroep.

In eerste instantie hield de WIARUG zich vooral bezig met de geschiedenis en de conservatie van het patrimonium van de textielindustrie. Toen de WIARUG in 1977 de vijfde editie van het

nationaal congres van Industriële Archeologie organiseerde, nam ze de textiel als centraal thema. Het congres was tegelijk een aanzet om het Museum voor Industriële Archeologie en Textiel (MIAT) in Gent op te richten.²

Het tweede thema kon natuurlijk vanuit verschillende invalshoeken benaderd worden. Er werd gekozen om te werken vanuit het – misschien wat minder evidente – aspect van de leefomstandigheden van de arbeiders, meer specifiek de Gentse beluiken. Professor Balthazar schetste de motivatie daarvoor goed:

- 'a. Beluiken zijn reële sporen van een deel zeer belangrijke Gentse geschiedenis. Een modern cultuurhistorisch bewustzijn blijft niet alleen stilstaan bij beroemde en grote beelden en monumenten uit het verleden. De kleine anonieme mens is als getuige van het verleden evenveel waard als de beroemde en bekende prominent.
- b. Beluiken zijn vaak [...] kunsthistorisch en architecturaal belangwekkend. Ten dele geldt hier dezelfde motivatie als a. maar er is ook een meer algemene dimensie van het gaaf houden van een totaal stadsbeeld. [...]
- c. [...] er wonen nog mensen in de beluiken, veel mensen. De omstandigheden waarin zij leven, zijn ver van optimaal. Bouwfysisch is er te weinig onderhoud, de grote collectieve voorzieningen zijn vaak te gebrekkig; er is een tekort aan modern en vanzelfsprekend geworden comfort. Maar toch leven de mensen er graag, want men treft er meestal een sterke psychologische grondvoorwaarde aan van sociale leefbaarheid.'

De keuze voor Gent mag logisch zijn, maar er waren meer redenen dan alleen de vestigingsplaats van de RUG. Beluiken speelden in de stad namelijk een belangrijke rol. Er waren er al zeer vroeg (vanaf 1820 ongeveer) en er waren er ook zeer veel. Op het hoogtepunt, tussen 1865 en 1890, telde Gent meer dan 650 beluiken, goed voor meer dan 8000 huizen en bijna 31.000

inwoners. Daarnaast was er steeds een grote continuïteit in de bewoning: vandaag zijn er nog steeds beluiken, waarvan sommigen al meer dan 120 jaar bewoond worden.³

Het onderzoek zelf werd aangevat met een studie van de socio-economische context. In 1977 resulteerde dat in een artikel in het *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*. Vanaf 1975 begon het veldwerk. De leden van de WIARUG verzamelden foto's van beluiken en gingen ook zelf op pad om foto's te maken, gegevens te noteren en de beluikbewoners te interviewen. De gegevens werden bijgehouden op fiches. Geleidelijk aan raakte ook het Gentse stadsbestuur geïnteresseerd in het project, wat in 1978 resulteerde in een rapport dat een basis moest vormen voor het renovatiebeleid. Het had als bijkomend voordeel dat ook mensen van andere disciplines, zoals kunsthistorici en architecten, bij het project betrokken werden.⁴

Na 1978 waren de pioniersjaren achter de rug. De WIARUG publiceerde niet meer, maar stimuleerde studenten en wetenschappers om onderzoek te doen. Er verschenen verschillende doctoraats- en licentiaatsverhandelingen die voortbouwden op het eerdere werk van de WIARUG. Het is niet duidelijk wanneer de werkgroep ophield te bestaan, maar in 1991 werden de archieven officieel overgedragen aan Amsab-ISG.

Het archief

Bij haar ontstaan in 1971 concentreerde de WIARUG zich vooral op het textielpatrimonium en op het vooronderzoek naar de levensomstandigheden van de arbeiders. Daarvan is er geen archiefmateriaal overgedragen. Rond 1974 begonnen de leden van de werkgroep met foto's van beluiken te verzamelen en vanaf 1977 gingen ze beluiken in Gent en de deelgemeenten bezoeken en zelf foto's nemen. Dat werk resulteerde in een enorme massa fiches, die meestal per beluik in een dossier geklasseerd werden. Elk dossier kreeg een nummer, dat ook vermeld werd in de archiefbeschrijvingen. De dossiers

zelf werden per wijk geklasseerd. De gegevens werden gebruikt voor de publicatie *Onderzoek naar de Gentse beluiken: bouwfysische, sociologische, historische en kunsthistorische evaluatie*.⁵ Daarin wordt verwezen naar dezelfde dossiernummers.

Er werden drie grote stukken materiaal van het archief afgescheiden. Eerst en vooral gaven we een stuk archief van de stedenbouwkundige dienst van het stadsbestuur van Gent terug aan De Zwarte Doos, het archief van de Stad Gent. Het betreft materiaal – voornamelijk foto's en plannen uit de jaren 1920 – dat indertijd hoogstwaarschijnlijk was uitgeleend aan de WIARUG, maar niet werd teruggegeven. Daarnaast werd een aantal bundels met kopieën van de gegevensfiches en de foto's vernietigd. Uiteraard werd daarbij goed opgelet of alle originelen wel degelijk nog in het archief aanwezig waren. Als laatste werden vijf archiefdozen met foto's uit preservatieoverwegingen overgedragen aan onze afdeling Beeld & Geluid. Ze zijn daar raadpleegbaar. Vermelden we nog dat er ook in het archief van de Universiteit Gent materiaal van de WIARUG wordt bewaard.

Het archief omvat 295 nummers, opgeborgen in 7 standaardarchiefdozen. Samen is het goed voor 0.84 strekkende meter. Daarnaast zijn er ook nog 5 dozen met fotomateriaal. De collectie is raadpleegbaar in Amsab-ISG mits toestemming van de verantwoordelijke archivaris.

¹ Herman BALTHAZAR, De pioniersjaren van de industriële archeologie in Gent. In: *Geschiedenis: zijn werk, zijn leven. Huldeboek René De Herdt*, Gent: MIAT, 2010, p. 37.

² Herman BALTHAZAR, De Gentse beluiken. In: *Industriële archeologie in Vlaanderen. Theorie en praktijk*, Antwerpen: Standaard Uitgeverij, 1988, p. 231.

³ Herman BALTHAZAR, De pioniersjaren [...], p. 45.

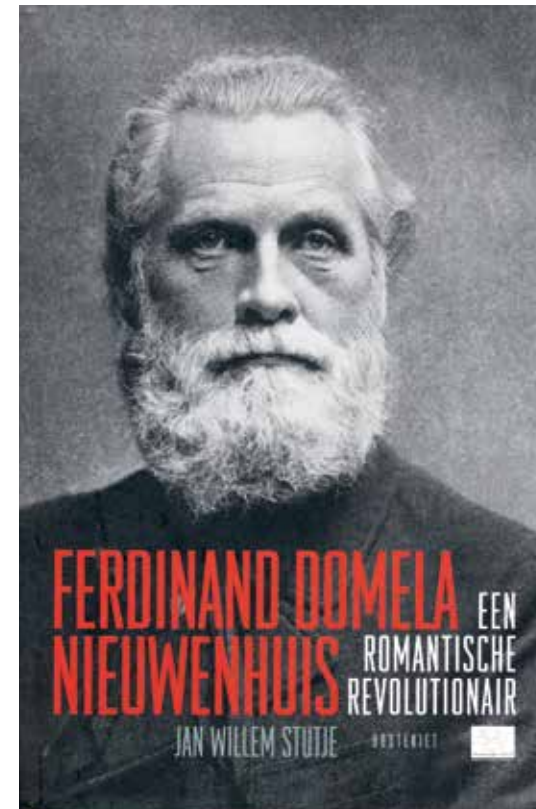
⁴ Herman BALTHAZAR, De Gentse beluiken [...]; John DE VISSER & Frank UYTTERHAEGEN, *Onderzoek naar de Gentse beluiken: bouwfysische, sociologische, historische en kunsthistorische evaluatie*, Gent: WIARUG, 1978, 124 pp.

⁵ John DE VISSER & Frank UYTTERHAEGEN, *Onderzoek naar de Gentse beluiken [...]*.

RECENSIES

Ferdinand Domela Nieuwenhuis

Een romantische revolutionair

Jan Willem STUTJE, *Ferdinand Domela Nieuwenhuis. Een romantische revolutionair*, Antwerpen/Amsterdam/Gent: Houtekiet/Atlas Contact/Amsab-ISG, 2012, 551 pp. ISBN: 978 90 8704 281 3

Ferdinand Domela Nieuwenhuis was een van de invloedrijkste volksmannen die Nederland ooit heeft gekend en had bovendien een grote internationale uitstraling.¹ Als voormalig predikant stond hij eind 19e eeuw aan de wieg van de socialistische beweging in Nederland. Zijn prestige onder de Nederlandse arbeiders was enorm: ze beschouwden hem als *us ferlosser* (ons verlosser). Hoe groot het prestige en aanzien van Domela Nieuwenhuis was, bleek nog eens bij zijn overlijden op 18 november 1919. De begrafenisstoet die hem naar zijn laatste rustplaats begeleidde, werd een van de grootste ooit in de Nederlandse geschiedenis. Zijn leven en werk is in 2012 opnieuw in een biografie beschreven door Jan Willem Stutje onder de titel *Ferdinand Domela Nieuwenhuis. Een romantische revolutionair*.

Twintig jaar geleden, in 1993, publiceerde Jan Meyers een eerste wetenschappelijke biografie over hem: *Domela, een hemel op aarde*. Vier jaar later werd de familiecorrespondentie van Domela Nieuwenhuis uitgegeven onder redactie van Bert Altena. Nu ligt dus een nieuwe biografie op tafel van Jan Willem Stutje.² Stutje bouwt voort op het werk van Altena en Meyers. Toch meent hij dat een nieuwe biografie op zijn plaats is omdat volgens hem Meyers zich te veel beperkte tot de partijpolitiek terwijl de socialistische beweging veel breder was. Stutje betoogt dat Meyers te weinig oog had voor de sociaal-culturele aspecten van de socialistische gemeenschap. Een gemeenschap die in Nederland bijeen werd gehouden door symbolen, een romantische revolutionaire inspiratie én een charismatische voorman: Ferdinand Domela Nieuwenhuis. Meyers schoot in de ogen van Stutje vooral tekort omdat hij te zwaar steunde op de gedenkschriften van Domela Nieuwenhuis zelf en te weinig acht sloeg op de familiecorrespondentie en de internationale correspondentie. Bert Altena deed dat wel, maar die schetste volgens Stutje dan weer een te rooskleurig beeld.